

A kisebbségi nyelvhasználat jogi keretei és megvalósulásának körülményei a szlovákiai helyi önkormányzatokban 1999 és 2011 között

CSABA CÚTH

81`242:352(437.6)"1999/2011"

Legal Framework of Language Use of National Minorities and Circumstances

35.077.92

of Application of Language Rights in the Local Governments in Slovakia

342.725

between 1999 and 2011

Keywords: legislation on the language use in Slovakia, the minority language law, the scopes of language use in the local governments.

Egy nyelv közösségen belüli presztízsét nagyban befolyásolja, milyen színtereken lehet használni. A hivatali nyelvhasználat a legfontosabb színterek közé tartozik, különösen ha kisebbségek nyelvhasználatáról beszélünk. A hivatali nyelvhasználatot a nemzeti kisebbség tagjai elsősorban a helyi önkormányzatokkal történő kommunikációjukban gyakorolják. A kisebbségi nyelvhasználati törvény eredeti szövege több helyen is külön kezeli az önkormányzati szerveket a többi közigazgatási szervtől, több kisebbségi nyelvhasználati jogot biztosítva a velük zajló kommunikáció során.

Írásomban a szlovákiai kisebbségi nyelvhasználat jogi kereteit és megvalósulásának körülményeit vizsgálom a szlovákiai helyi önkormányzatokban. A tanulmány lezárásakor, 2011. június 10-én már elfogadták a nemzeti kisebbségek nyelvének használatáról szóló 184/1999 sz. törvény (a továbbiakban „kisebbségi nyelvtörvény”) módosítását, annak kitűzött hatálybaléptetési időpontja 2011. július 1-je.

Annak ellenére fogom összehasonlítani ezt a módosított változatot az eredeti és a tanulmány lezárásának idején még hatályos szöveggel, hogy Ivan Gašparovič köztársasági elnök még nem írta alá a törvénymódosítást. Ha esetleg visszaküldi is újratárgyalásra a Szlovák Nemzeti Tanácsnak, a törvény szövege csak a köztársasági elnök által kifogásolt részében módosulhat. A törvény hatályba lépő szövege hosszú időre meghatározhatja a kisebbségi nyelvhasználat kereteit, ha mégsem lépne hatályba, érdekes kordokumentumként tekinthetünk rá.

Az egyes jogszabályi helyek tárgyalása során kitérek a szlovákiai magyar nyelvészek által írt elemzésekre, illetve a kisebbségi nyelvhasználati jogok érvényesülésére. Ez utóbbiban segítségemre lesz Menyhárt József Nyékvárkony és Dunaszerdahely hivatalos ügyintézési nyelvhasználatáról írt tanulmánya (Menyhárt 2002), Mrva Mariannának és Szilvássy Tímeának a Fórum Kisebbségkutató Intézet és a Diákhálózat által 2010.

június elejétől szeptember közepéig megvalósított, a magyar nyelv hivatali használatát vizsgáló kutatás eredményeit feldolgozó tanulmánya (Mrva–Szilvássy 2011), illetve saját városi hivatali és önkormányzati tapasztalataim.

1. Röviden a szlovákiai nyelvhasználatot szabályozó jogszabályokról

A Szlovákia által 1998-ban ratifikált Kisebbségvédelmi Keretegyezmény 10. cikke kimondja:

1. A felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy minden valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek elismerik kisebbségi nyelvének szabad és beavatkozás nélküli használatát mind magánbeszélgetésben, mind nyilvánosan, szóban és írásban.

Az 1999-es kisebbségi nyelvhasználati törvény elfogadására részben az itt idézett nemzetközi szerződésből is következő jogi kötelezettség, részben az ország európai integrációját felgyorsítandó került sor. Legnagyobb jelentősége a Szlovák Köztársaság államnyelvről szóló 270/1995 sz. törvény (a továbbiakban: államnyelvtörvény) által létrehozott jogi vákuum megszüntetése volt. Részletes értékelésére a tanulmány további részében kerül sor.

A kisebbségi nyelvtörvény elfogadását követő időszakban számos politikusi nyilatkozat és sajtóbeli kommentár utalt arra, hogy a nyelvi törvénykezés kérdését nem szabad lezártnak tekinteni (Lanstyák 1999, 80. p.). 2001-ben Szlovákia még ratifikálta a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját, amely 2002. január 1-jén lépett hatályba, azonban 2011-ig nem történt további előrelépés.

A kisebbségi nyelvtörvény 1999-es elfogadása után a nyelvhasználati jogok szempontjából viszonylagos nyugalom köszöntött Szlovákiára. Ez a nyugalom azt is jelentette, hogy a nyelvhasználati jogok háttérbe szorultak, a hétköznapi életben mintha meg is feledkeztek volna róluk. Menyhárt József 2002-ben (!) megjelent tanulmányában arról ír, hogy bár a törvény aktualitása a legutóbbi nyelvtörvény hatályba lépése óta egyre nő, a köztudatban egyre inkább elfelejtődnek a nyelvtörvény biztosította jogok (Menyhárt 2002, 34. p.).

Az események 2009-ben gyorsultak fel ismét. Ez év szeptemberében lépett hatályba az államnyelvtörvény Robert Fico miniszterelnök nevéhez köthető módosítása, amely újra felhívta a figyelmet a kisebbségi nyelvhasználati jogokra és érvényesülésükre.

Ennek kapcsán jött létre a Szlovákiai Magyar Civil Kerekasztal mellett működő jogsegélyszolgálat, és jelent meg 100 000 példányban a jogsegélyszolgálat munkatársai által készített Anyanyelv-használati útmutató (Cúth–Horony–Lancz 2010).

A 2010-ben alakult Radičová-kormány előbb módosította az államnyelvtörvényt, megszüntetvén legdiszkriminatívabb rendelkezéseit, majd a kisebbségi nyelvtörvény került terítékre.

A két törvény viszonyáról annyit el kell mondani, hogy bár az államnyelvtörvénynek vannak a kisebbségi nyelvhasználatot érintő aspektusai, a kisebbségi nyelvhasználat jogi kereteit elsősorban a kisebbségi nyelvtörvény határozza meg. Az államnyelvtörvény erről a következőképpen nyilatkozik:

1. § (4) Amennyiben jelen törvény nem rendelkezik másként, a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok nyelvének használatára külön jogszabályok vonatkoznak. (Lábjegyzetben:) Például a 341/2005 sz. törvénnyel módosított Polgári Perrendtartás 18. §-a, a 318/2009 sz. törvény által módosított, a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 191/1994 sz. törvénye a községek megjelöléséről a nemzetiségi kisebbségek nyelvén, a 318/2009 sz. törvény által módosított, nemzeti kisebbségek nyelvhasználatáról szóló 184/1999 sz. törvény, a Szlovák Rádióról szóló, többször módosított 619/2003 sz. törvény 5. §-a 1. bekezdésének e) pontja, a Szlovák Televízióról szóló, többször módosított 16/2004 sz. törvény 5. §-a 1. bekezdésének g) pontja, a Büntetőeljárásról szóló törvény 2. §-ának (20) bekezdése, a periodikus sajtóról, hírügynökségekről és egyéb törvények módosításáról és kiegészítéséről szóló 167/2008 sz. törvény 2. §-ának (2) bekezdése (sajtótörvény), a nevelésről és oktatásról (közoktatási törvény), valamint egyéb törvények kiegészítéséről és módosításáról szóló 245/2008 sz. törvény 11. §-ának (2) bekezdése, 12. §-ának (3) bekezdése és 18. §-ának (3) bekezdése.

Az államnyelvtörvény 2009-es Fico-féle módosítása idején készült belső szakmai anyagok szerint a két törvényre a *lex specialis* és a *lex generalis* viszonyát kell alkalmazni. Az általános jogelv szerint a *lex specialis* lerontja a *lex generalist*, ami azt jelenti, hogy azokban az esetekben, ahol ugyanazt a helyzetet szabályozzák a törvények, a *lex specialis* rendelkezései az irányadók.

A fent idézett jogszabályi hely azonban nem ezt mondja, mivel eszerint a nemzetiségi kisebbségek és etnikai csoportok nyelvének használatára külön jogszabályok vonatkoznak, és ezeket akkor lehet alkalmazni, ha jelen törvény nem rendelkezik másként. De mivel e törvény rendszeresen másként rendelkezik, kétséges, hogy mely esetben lehet alkalmazni az említett jogszabályokat. Annyi kiolvasható azonban belőle, mely jogszabályok tartalmazznak még a kisebbségi nyelvhasználatot érintő rendelkezéseket.

A fenti szlovákiai jogszabályokon túl a kisebbségi nyelvtörvény 2011-es módosítása után kifejezetten hivatkozik azokra a nemzetközi szerződésekre, amelyeket Szlovákia is ratifikált:

1. § (1) A Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárának az államnyelv használata mellett 1) joga van a nemzeti kisebbség nyelvét (a továbbiakban csak a „kisebbségi nyelvet”) is használni. E törvény célja, hogy a Szlovák Köztársaság számára kötelező érvényű nemzetközi egyezményekhez és konkrét törvényekhez kapcsolódva rögzítse a kisebbségi nyelv hivatali érintkezésben és az ebben a törvényben szabályozott egyéb területeken való használatának szabályait.

Az önkormányzati kisebbségi nyelvhasználat kapcsán a legfontosabb rendelkezéseket a kisebbségi nyelvtörvény tartalmazza, további jogszabályokat a későbbiekben csak akkor fogok idézni, ha azok kifejezetten a témához kapcsolódnak.

2. A törvény hatálya

A kisebbségi nyelvtörvény meghatározza azon községek körét, ahol használni lehet a kisebbségi nyelvet:

2. § (1) Ha a nemzeti kisebbséghez tartozó szlovák állampolgárságú személyek egy adott községben az utolsó népszámlálás adatai szerint a lakosságnak legalább 20%-át alkotják, e településen a hivatali érintkezés során használhatják a kisebbségi nyelvet.

(2) Az (1) bekezdés szerinti községek jegyzékét a Szlovák Köztársaság kormánya kormányrendeletben állapítja meg.

A törvény elfogadásakor a magyarok számaránya 512 településen érte el a törvényben meghatározott küszöböt, a 2001-es népszámlálási adatok alapján ez a szám 501-re csökkent (lásd: Sčítanie 2001), azonban a (2) bekezdés szerinti kormányrendeletet nem módosították. A 2011-es népszámlálás becsült előrejelzései alapján még több település csúszik a 20%-os küszöb alá, ezért ebből a szempontból előrelépésként tekinthetünk a 2011-es módosításra:

2. § (1) Ha a Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbséghez tartozó, adott községben állandó lakhellyel rendelkező állampolgárai két egymást követő népszámlálás szerint a község lakosságának legalább 15%-át alkotják, e községben a hivatali érintkezés során joguk van a kisebbségi nyelvet használni.

(2) Az (1) bekezdés szerinti községek jegyzékét és a községek (1) bekezdés szerinti kisebbségi nyelvű megjelölésének jegyzékét a Szlovák Köztársaság kormánya rendeletben állapítja meg.

(3) A Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárának az (1) bekezdés szerinti községben joga van a helyi államigazgatási szervvel, a területi önkormányzati szervvel és a területi önkormányzati szerv által alapított jogi személlyel (a továbbiakban csak „közigazgatási szerv”) folytatott a szóbeli és írásbeli érintkezés során – ide számítva az írásbeli háttéranyagokat és bizonyítékokat – a kisebbség nyelvén kommunikálni, és a közigazgatási szerv a kisebbség nyelvén írt beadványra az államnyelv mellett kisebbségi nyelven is válaszol a közokiratok kiállítását leszámítva, miközben ez a kivétel nem érinti a (4) és (5) bekezdések szerinti közokiratokat.

7.c § (1) A 2. § (1) bekezdésben a két egymást követő népszámláláson azon népszámlálásokat kell érteni, amelyek eredményeit 2011. július 1. után hirdetik ki.

(2) A 2. § (1) bekezdés rendelkezései nem vonatkoznak azokra a községekre, amelyek a Szlovák Köztársaságnak a 2011. július 1-ig érvényes és hatályos 2. § (2) bekezdés szerinti kormányrendeletében meg vannak határozva, miközben ezek a községek akkor veszítik el jogukat a nemzeti kisebbség nyelvének használatára, ha a 2011. július 1. utáni egymást követő három népszámlálás eredményei alapján a Szlovák Köztársaság adott községben állandó lakhellyel rendelkező nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárai egyszer sem alkotják a község lakosságának 15%-át.

E rendelkezések alapján a jelenleg hatályos törvény szerinti kormányrendeletben felsorolt, azaz az 1991-es népszámlálási adatok alapján összeállított jegyzékben szereplő községek csak a 2011. július 1-je utáni egymást követő három népszámlálás eredményei alapján kerülhetnek ki a kétnyelvű községek köréből, azaz a 2041-ben tartandó népszámlálás alapján, ha azokon a kisebbség aránya a községben egyszer sem éri el a 15%-os küszöböt. Bekerülni szintén nehéz ebbe a körbe, hiszen ez legkorábban a 2021-ben tartott népszámlálási adatok alapján elért 15%-kal lehetséges.

Mindez azt jelenti, hogy a törvény a status quót őrzi. Több nemzetközi ajánlás a küszöb legalább 10%-ra való csökkentését jelölte meg kívánatosnak. Ez nem is a magyar, sokkal inkább a ruszin kisebbség számára jelentene előrelépést.

Az új szabályozás az állandó lakhellyel rendelkező polgárok számából indul ki, korábban kérdéses volt, hogy az önkormányzati választások mintájára az ideiglenes lakhellyel rendelkezőket is beszámítják-e.

Mivel nyelvhasználatot befolyásoló küszöbről beszélünk, célszerű lenne azt az anyanyelvű beszélők számához kötni. Mivel ezt az adatot a népszámlálás során ugyanúgy lekérdezik, mint a nemzetiséget, ezért nem lenne akadálya a kivitelezésnek. Ezzel a megoldással kivétel nélkül minden kisebbség esetében több község kerülne a törvényi küszöb fölé.

A kisebbségi nyelvhasználat színtereinek meghatározásakor a területi önkormányzatok szerveit és az önkormányzat által alapított jogi személyeket is említik. A törvény az önkormányzatok esetében csupán két szervet ismer: a polgármestert és a képviselő-testületet. A községi hivatalok a végrehajtásban, a szervekkel való kapcsolattartásban segítenek. Az önkormányzat által alapított jogi személyek bevonása ebbe a körbe fontos előrelépés lehet a mindennapokban. Községenként igen eltérő, milyen céllal hoznak létre jogi személyeket az önkormányzatok, de közös bennük, hogy a lakosok sokszor kerülnek velük kapcsolatba.

3. A nyelvi küszöb és a feltételek biztosítása

Az eredeti 1999-es törvény alapján a 20%-os küszöb fölött a közigazgatási szerv köteles megteremteni a kisebbségi nyelvhasználat feltételeit.

7. § (2) A 2. § (1) bekezdése szerinti községekben a közigazgatási szerv köteles a jelen törvényben és más törvényekben rögzített kisebbségi nyelvhasználat feltételeit megteremteni.

Mivel a 20%-os küszöb alatti községek esetében a törvény nem tiltja a kisebbségi nyelvhasználatot, ezért fel lehetett úgy is fogni a nyelvi küszöböt, hogy afelett a község köteles megteremteni a feltételeket, az alatt lehetséges ugyan, de a községnek nincs ilyen kötelezettsége.

A módosítást követően kifejezetten szó esik a nyelvi küszöb alatti községek nyelvhasználatáról, mégpedig a szóbeli kommunikáció kapcsán. Ez azt is jelenti, hogy a fenti gondolatmenet valószínűleg helyénvaló volt. A szóbeli kommunikáció érvényesülését feltételekhez kötötték ugyan – erre később szintén kitérek –, de a bizonytalanságokat orvoslandó legalább nevesítve lett ez a jog, hivatkozni lehet rá. Az írásbeli nyelvhasználatot a törvény továbbra sem említi a küszöb alatti településeken, s feltételeit sem köteles biztosítani a község. Ezek után a hivatalon múlik, hogy az idegen nyelvű beadványokkal, levelekkel mit kezd, lefordítja-e ezeket, vagy egész egyszerűen nem vesz rólok tudomást. Ha pedig lefordítja, válaszol-e rájuk, s ha igen, milyen nyelven.

A nyelvi küszöb feletti községeknél viszont egyértelműen teljesítendő kötelezettségekről van szó. A községek költségvetésében azonban erre nincs külön tétel, a rendszerváltás óta így is egyre több és több feladatot ruháztak rájuk, a források hozzárendelése azonban legtöbbször elmaradt. A Fico-kormány hivatalba lépésének egyik első intézkedése szerint a tengerszint feletti magasság alapján osztották szét az önkormányzati feladatok ellátásának költségeit. Ez alapot adhat ahhoz, hogy a kétnyelvű ügy-

intézés többletkötelezettségeit viselő, ezeket a feladatokat ellátó önkormányzatokat anyagilag is támogatni lehessen.

Sokszor felmerül a kisebbségi nyelvhasználati jogokról szóló tárgyalások során, vajon e jogok biztosítása milyen terheket róna az államra, a költségekre, és ez bizony le is rontott sok javaslatot, holott egyrészt nagy részük nem jelent nagyobb kiadást, másrészt alapvető jogok érvényesülésnek biztosítása nem válhat kizárólag pénzkérdéssé.

A 2010-es felmérésben a polgármesterek, hivatalnokok több mint fele (64,2%) úgy nyilatkozott, hogy nincs gond a nyelvhasználattal. Pozitívan vélekednek a szlovák–magyar viszonyról, a polgármesterek többsége úgy véli, ha gondok akadnának, ők képesek ezeket megoldani (Mrva–Szilvassy 2011, 55. p.).

Az elfogadott 2011-es módosítás az eredeti törvénytervezet ellenére mégsem módosított ezen a rendelkezésen. A törvénytervezetben még szerepelt, hogy a fenti kötelezettségnek a község a kisebbségi nyelvet beszélő alkalmazott, illetve tolmács vagy fordítószolgálat segítségével tesz eleget, ám ez kikerült az elfogadott szövegből. Felmerül azonban a kérdés: ha nincsenek is nevesítve az eszközök, milyen más módon lehetne ezeket teljesíteni? Persze arra sincs ésszerű magyarázat, miért kellett kikerülniük ezeknek a rendelkezéseknek, ha már egyszer benne voltak az első olvasatban elfogadott változatban.

A módosítás egy fontos hangsúlybeli változást is hozott. Hiszen a közigazgatási szerv és alkalmazottai most már nem csak használhatják a hivatali érintkezésben a kisebbségi nyelvet, hanem használják.

7. § (1) A közigazgatási szerv és alkalmazottai a hivatali érintkezésben az államnyelvet kötelesek használni, e törvény és más törvények által meghatározott feltételek mellett a kisebbségi nyelvet is használják. A közigazgatási szerv és alkalmazottai nem kötelesek a kisebbségi nyelvet ismerni.

Az általános kötelezettség mellett új rendelkezésként bekerült a törvénybe sokat vitatott rendelkezés, a 2. § 3) bekezdés-ének 3. mondata:

A közigazgatási szerv adekvát módon megteremti az első mondat szerinti jogok érvényesülésének feltételeit, miközben meghatározhat egy időszakot az ügyek kisebbségi nyelvű intézésére.

Az idézetben említett első mondat a kisebbségi nyelv szóbeli és írásbeli nyelvhasználatát biztosítja. E kötelezettséget tehát adekvát módon kell teljesíteni, ennek értelmezési lehetőségei csak látszólagosak, hiszen a kötelezettség fennáll és kielégítő módon eleget kell neki tenni. Egy ilyen lehetőséget a törvény is nevesít, mégpedig egy „fogadóóra jellegű” ügyintézési módot. A fogadóóra csupán a szóbeli kommunikáció során kap jelentőséget – az írásbeli anyagot legtöbbször iktatóban adják le –, ezért erre a szóbeli kommunikációról szóló részben visszatérek.

Nagy előrelépésként értékelhető a 2. § (3) bekezdés 4. mondata:

A közigazgatási szerv látható helyen biztosítja a kisebbségi nyelv használatának lehetőségéről szóló tájékoztatást a közigazgatási szerv székhelyén.

Ez a rendelkezés orvosolhatja a kisebbségi nyelvhasználat egyik alapvető problémáját, azt, hogy a nemzeti kisebbségek tagjai sokszor nem is ismerik nyelvhasználati jogaikat, és ezért sokszor nem is élnek velük. Tovább erősítheti ezt a rendelkezést, hogy a 2011-es módosítást követően szankcionálni lehet, ha nem biztosítják a szóbeli és írásbeli kommunikáció feltételeit, illetve ha erről nem adnak megfelelő tájékoztatást.

7.b §(1) A kisebbségi nyelvhasználat területén közigazgatási szabálysértést követ el az a közigazgatási szerv, amely a 2.§ (1) bekezdés szerinti községben a) nem teszi lehetővé a Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárának a kisebbség nyelvén a kommunikációt szóbeli és írásbeli érintkezés során vagy erről a lehetőségről nem tájékoztatja (2. § (3) bekezdés).

4. Az önkormányzati nyelvhasználat szinterei

Az eredeti kisebbségi nyelvtörvény Szabó Mihály Gizella észrevétele szerint a kisebbségi nyelvek hivatali használatát csak magánszemélyek számára teszi lehetővé, a kisebbségi nyelv a jogi személyek (hivatal-hivatal, illetve hivatal-ügyfél) közötti kommunikációban nem jelenhet meg (Szabó Mihály 2002, 170. p.). Menyhárt József (Menyhárt 2002, 38. p.) is különbséget tesz az írásos ügyintézés során:

- a. a lakosság felől érkező, a községi hivatalnak címzett,
- b. a községi hivatal által írt, a lakosság felé irányuló
- c. és a községi hivatalnak a járási hivatallal folytatott írásos ügyintézése között.

Mindezek mellett ha önkormányzati nyelvhasználatról beszélünk, ide sorolhatjuk az ügyfél és a hivatal szóbeli és írásbeli érintkezésén túl a községek, hivatalok, földrajzi nevek, utcanevek kisebbségi nyelvű megjelöléseit, egyéb feliratokat, a nyilvánosság számára kötelezően közzéteendő információkat, illetve az önkormányzat működése során történő nyelvhasználatot.

Ez alapján a későbbiekben a színtereket a következő csoportosításban fogom tárgyalni:

1. Ügyfél és hivatal közvetlen kapcsolata – szóban
2. Ügyfél és hivatal közvetlen kapcsolata – írásban
3. Hivatali elnevezések, földrajzi nevek használata
4. A nyilvánosság számára kötelezően közzéteendő információk
5. Nyelvhasználat az önkormányzat működése során

Hozzá kell tenni, hogy a 2011-es módosítás ugyan nem teszi lehetővé továbbra sem a hivatalok egymás közötti kapcsolataiban a kisebbségi nyelv használatát, ám a belső ügyvitel esetében erre kifejezetten lehetőséget ad:

3. § (4) A hivatali ügyvitelt, különösen a jegyzőkönyveket, határozatokat, statisztikákat, nyilvántartásokat, mérlegeket, a nyilvánosságnak szánt információkat és az egyházak, illetve vallási közösségek nyilvánosságnak szánt ügyvitelét – az anyakönyvvezetésen kívül – a 2. § (1) bekezdés szerinti községben az államnyelv mellett kisebbségi nyelven is lehet vezetni.

Kérdéses persze, hogy melyik önkormányzat fog élni a lehetőséggel, ha államnyelven is el kell készíteni ugyanazokat az anyagokat.

A 2010-es felmérés alapján a belső használatú dokumentumokat az önkormányzatok automatikusan csak szlovákul írják, az információk magyar fordítására úgymond nincs kapacitás (Mrva–Szilvássy 2011, 58. p.).

4.1. Ügyfél és hivatal közvetlen kapcsolata – szóban

Az egyes szinterek közül azért is szerepel a szóbeli kommunikáció az első helyen, mert az önkormányzati hivatalokban – a falvakban mindenképp – az ügyintézés leginkább szóban történik (Szabó Mihály 2002, 169. p.). A szóbeli ügyintézésre az eredeti kisebbségi nyelvtörvénynek csupán az alábbi rendelkezése utal:

7. § (1) A közigazgatási szerv és alkalmazottai a hivatali érintkezésben az államnyelvet kötelesek használni⁹⁾, e törvény és más törvények által meghatározott feltételek mellett a kisebbségi nyelvet is használhatják. A közigazgatási szerv és alkalmazottai nem kötelesek a kisebbségi nyelvet ismerni.

A törvényt a legtöbb kritika talán éppen az idézett bekezdés második mondata okán érte. Lanstyák szerint a kisebbségi nyelv hivatali használatát esetlegessé teszi, a jogot kegygyé változtatja (Lanstyák 1999, 76 p.), Menyhárt szerint ez a tény nyelvi jogok érvényesíthetőségét komolyan akadályozza (Menyhárt 2002, 39. p.).

Magában olvasva valóban leronthatja a törvény adta jogok érvényesülését és az egyes hivatalnokoknak, hivatalvezetőknek is kényelmes e mögé a jogszabályi hely mögé bújni. A közigazgatási szervnek azonban korábban már megtárgyalt kötelezettsége a kisebbségi nyelvű ügyintézés biztosítása, így azt szóbeli kommunikáció esetén a kisebbség nyelvét beszélő alkalmazottal vagy tolmács segítségével biztosítani kell.

Tolmács alkalmazása megfizethetetlen az önkormányzatok számára, a legegyszerűbben és a legköltséghatékonyabban úgy tudják biztosítani a feltételeket, ha alkalmazottaik ismerik a kisebbségi nyelvet vagy legalábbis minden osztályon, ügyfélfogadási részlegen dolgozik ilyen alkalmazott. Ez a magyar többségű községekben nem okoz különösebb gondot, azonban ott, ahol a magyarok részaránya 20% és 50% között van, ez problémát jelenthet.

Menyhárt József kutatásai szerint Nyékvárkonyban a személyes szóbeli ügyintézés az esetek 90%-ában magyar nyelven folyik, a maradék 10% pedig államnyelven. Ha nem falubeli személy fordul kéréssel a hivatalhoz, akkor az ügyféllel az általa megválasztott nyelven folyik a hivatalos társalgás. Telefonon az alkalmazottak a „Községi hivatal: prosím-tessék” formulát alkalmazva jelentkeznek be, s a kommunikáció nyelvét újra az ügyfél nyelvválasztása határozza meg (Menyhárt 2002, 37. p.).

A Dunaszerdahelyi Városi Hivatal valamennyi osztályán, és ezek különböző részlegein az ügyfél nyelvhasználatához, ill. nyelvválasztásához igazodott. A *prosím-tessék* kérdésre magyarul válaszoló polgár magyar nyelven, a szlovákul reagáló államnyelven kap választ kérdéseire. A gazdasági és pénzügyi osztályon a szóbeli ügyintézés a hivatalnokok becslése szerint 95–97%-ban magyar nyelvű (Menyhárt 2002, 50. p.).

Hasonló tapasztalatokat gyűjtöttek össze a 2010-es felmérés résztvevői is. A megkérdezett polgármesterek 87,9%-a szerint az ügyfelekkel történő szóbeli kommunikációra jellemző a magyar nyelv használata. A hivatalok 88%-ában attól függ, hogy az ügyfél milyen nyelven szólal meg. A magyarul beszélő településeken két magyar magyarul szól egymáshoz, ha viszont valaki szlovákul szólal meg, a hivatali dolgozó szlovákra vált és alkalmazkodik az ügyfélhez (Mrva–Szilvássy 2011, 58. p.).

A fent taglalt gyakorlat az ügyfél számára a legkedvezőbb, hiszen a hivatalnok felajánlja neki mindkét nyelvet, és az ügyfél választhatja ki, melyiket szeretné használni. Ezt a formulát felülírhatják a személyes ismeretségek.

Az általánosan kötelező érvényű jogszabályokról szóló kisebbségi nyelvű tájékoztatás jellegéből és terjedelméből eredendően általában írásban valósulhat meg, ezért az írásbeli nyelvhasználatnál tárgyalom.

A 2011-es módosítás annyi változást hozott, hogy a korábbiaktól eltérően kifejezetten rendelkezik a szóbeli kommunikációról:

2. § (3) A Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárának az (1) bekezdés szerinti községben joga van a helyi államigazgatási szervvel, a területi önkormányzati szervvel és a területi önkormányzati szerv által alapított jogi személlyel (a továbbiakban csak „közigazgatási szerv”) folytatott szóbeli és írásbeli érintkezés során, ide számítva az írásbeli háttéranyagokat és bizonyítékokat, a kisebbség nyelvén kommunikálni, és a közigazgatási szerv a kisebbség nyelvén írt beadványra az államnyelv mellett kisebbségi nyelven is válaszol a közokiratok kiállítását leszámítva, miközben ez a kivétel nem érinti a (4) és (5) bekezdések szerinti közokiratokat.

Ráadásul az önkormányzatnak lehetővé kell tennie a kommunikációt szóbeli érintkezés során, különben szankcionálhatják ennek elmaradását.

7.b § (1) A kisebbségi nyelvhasználat területén közigazgatási szabálysértést követ el az a közigazgatási szerv, amely a 2. § (1) bekezdés szerinti községben a) nem teszi lehetővé a Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárának a kisebbség nyelvén kommunikációt a szóbeli és írásbeli érintkezés során vagy erről a lehetőségről nem tájékoztatja (2. § (3) bekezdés).

Az általános kötelezettség mellett sokat vitatott rendelkezés új rendelkezésként bekeült a törvénybe, a 2. § 3) bekezdés 3. mondata:

A közigazgatási szerv adekvát módon megteremti az első mondat szerinti jogok érvényesülésének feltételeit, miközben meghatározhat egy időszakot az ügyek kisebbségi nyelvű intézésére.

A mondat második felében található lehetőséggel feltételezhetően a magyar többségű községekben nem fognak élni, hiszen valószínűleg van a hivatalban magyarul tudó alkalmazott, ráadásul politikailag sem lenne felvállalható egy ilyen község polgármesterének, hogy korlátok közé szorítja a magyar nyelv használatát.

A szlovák többségű községekben azonban akár előrelépést is jelenthet egy ilyen megoldás, amely hangsúlyozandó, nem kötelező. Egy ilyen község alkalmazottai között könnyen előfordulhat, hogy lesz olyan alkalmazott, aki nem tud magyarul, és tegyük fel,

a magyarul tudó kollégája pedig éppen szabadságon vagy hivatalon kívül van. Amennyiben az ügyfél ragaszkodik a magyar nyelvű ügyintézéshez, könnyen járhat úgy, hogy megkéri őt, jöjjön vissza máskor, hiszen adott pillanatban nem tudnak eleget tenni kötelezettségüknek. Ez esetben előrelépés lehet, ha az ügyfél pontosan tudja, mikor jöhet magyarul intézkedni.

Természetesen mindez csak lehetőség; amennyiben a szlováktöbbségű községekben komoly igény mutatkozik a magyar nyelvű ügyintézésre és a megszabott időkeret nem elegendő, a hivatalvezetőnek el kell majd gondolkodnia azon, hogy más megoldást keres kötelezettsége teljesítésére, például több magyarul tudó alkalmazottat.

A községi rendőrség szolgálati érintkezésben történő nyelvhasználatát a törvény külön nem szabályozta. Mivel a községi hivatalhoz tartozott, ezért a hivatali nyelvhasználat általános szabályai voltak rá irányadók. A 2011-es módosítás ezt a területet kiemeli, és a kisebbségi nyelvhasználati jogot a jelenlevők egyetértéséhez köti.

7. § (3) A 2. § (1) bekezdés szerinti községben a községi rendőrségen szolgálati érintkezésben használni lehet az államnyelvtörvény mellett a kisebbségi nyelvet is, amennyiben a jelenlevők azzal egyetértenek.

Ez azt jelenti, hogy ezen harmadik személyeknek még csak az eljárás résztvevőinek sem kell lenniük, elég, ha jelen vannak a községi rendőrség eljárása során. Teljesen életidegen helyzethez vezethet, ha a községi rendőrök, esetleg maguk az ügyfelek először végigkérdezik a jelenlevőket, vajon egyetértenek-e azzal, hogy a kisebbségi nyelvet használják, majd ezután kezdik teljesíteni szolgálatukat.

Hasonló a megszorítás a nyelvi küszöb alatti településeken, ahol a kisebbségi nyelv használatához az alkalmazott, valamint az eljárás résztvevőinek egyetértése kell.

2. § (8) A Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárai azon községben, amely nem teljesíti az (1) bekezdésben foglalt feltételeket, szóbeli kommunikáció során használhatják a kisebbség nyelvét, ha azzal a közigazgatási szerv alkalmazottja és az eljárás résztvevői egyetértenek.

Ez a megkötés indokoltabb és életszerűbb, mint a jelenlevők egyetértésének kikérése, de még mindig nem elég indokolt, ha abból indulunk ki, hogy az anyanyelvhasználat nem függhet harmadik személyektől.

A szóbeli kommunikáció biztosítására a legalkalmasabb eszköz egyfajta nyelvpótlék bevezetése lehetne. Ezt azok az alkalmazottak kapnák, akiknek munkakörébe tartozik az ügyfelekkel való kapcsolattartás és beszélnek az adott kisebbségi nyelvet. Természetesen ezek után elvárás is lenne, hogy ez az alkalmazott képes legyen a kisebbséghez tartozó ügyféllel a kisebbség nyelvén kommunikálni.

Nyelvészeti szempontból elmondható, hogy a szlovákiai magyar nyelvváltozat szóbeli hivatali használatát a „kevertnyelvűség” jellemzi, főként a szlovák, ill. szlovák eredetű szakszavaknak a magyar alapszövegbe való beépítése kódváltás, ill. közvetlen kölcsönzés útján (Lanstyák–Szabó Mihály 2000, 85. p.).

4.2. Írásbeli kommunikáció

A kisebbségi nyelvtörvény 1999-es elfogadásakor nagy előrelépésnek tekintették, hogy az addigi szabályozással szemben a szóbeli kommunikáción túl a kisebbségi nyelvek írásbeli használatával is számol (Lanstyák–Szabó Mihály 2000, 85. p.).

A szóbelihez képest az írásbeli érintkezés feltételeinek megteremtése sokkal kevesebb problémát jelent az önkormányzatok számára, hiszen az ügyet át tudják adni a kisebbségi nyelvet ismerő kollégának, aki megírja vagy lefordítja az adott szöveget. Erre lehetőséget ad az általános 30 napos elintézési idő is.

Az eredeti 1999-es szöveg az írásbeli kommunikáció négy módját rögzíti, amely 2011-ben kibővül egy ötödikkel.

4.2.1. Írásos beadványt kisebbségi nyelven is be lehet nyújtani, amelyre a szerv az államnyelvű válasz mellett kisebbségi nyelvű választ is küld, kivéve a közokiratokat

A kisebbségi nyelvhasználati törvényben ezt így rögzítették:

2. § (3) A Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárai az (1) bekezdés szerinti községben az államigazgatási szervhez és a területi önkormányzati szervhez (a továbbiakban: „közigazgatási szerv”) címzett írásos beadványaikat kisebbségi nyelven is benyújthatják. Az (1) bekezdés szerinti községekben a közigazgatási szerv az államnyelvű válasz mellett kisebbségi nyelvű választ is küld, ez alól kivételt a közokiratok képeznek.

Az általános beadványi lehetőség mellett meg kell jegyezni, hogy az ügyfél a legtöbb esetben az adott szerv által rendszeresített űrlapon keresztül fordul a szervhez – erről később lesz szó.

A válasz esetében felmerül a kérdés, hogy az lehet-e több egyszerű kísérlévélnél (Lanstyák 1999, 77. p.), hiszen a hivatal „válasz”-ként leginkább valamilyen közokiratot állít ki, amely kötelezően szlovák nyelvű, vagy valamilyen határozatot – erről később lesz szó (Szabó Mihály 2002, 170. p.).

A rendelkezés igazi jelentősége általánosságában rejlik, tehát a fenti eseteket leszámítva bármilyen más ügyben magyar nyelvű választ kaphatunk, ami elsősorban az információkérések esetén fontos. A közokiratok kizárólag államnyelvű változatát nem indokolja semmi, hiszen például az útlevelemben is több nyelven feltüntetik a szövegeket.

Dunaszzerdahelyen 2000-ben a belügyhöz 1221 beadvány érkezett, ezek között összesen 30 magyar nyelvű kérvény volt. A kultúrával és az iskolaügyi kérdésekkel foglalkozó részleghez 20 magyar és 16 szlovák nyelven írt kérvény, míg a szociális kérdéseket vizsgáló részleghez 10, az építés- és közlekedésügyi osztályon 1999-ben egy, 2000-ben csupán 3 magyar nyelvű beadvány érkezett. A városi hivatal minden, tehát a magyar nyelven írt kérvényre is szlovák nyelven válaszolt (Menyhárt 2002, 45. p.).

A nyékvárkonyi községi hivatal írásos ügyintézésére jellemző, hogy a lakosság részéről érkező kérelmekre a kérelem nyelvének megfelelően válaszolnak: tehát ha a kérvény magyar nyelven íródott, akkor magyarul, ha viszont szlovák a kérelem nyelve, akkor szlovákul (Menyhárt 2002, 42. p.).

A 2010-es felmérés szerint a hivatalok 70%-ához csak szlovák nyelvű beadvány érkezik. 28%-ukhoz szlovák és magyar nyelven is érkeznek, nem egész 2%-uk teszi ki a magyar nyelven fogadott beadványt. A hivatalok 72%-ának a beadványokra adott válasza szlovák nyelvűek, a fennmaradó 28% a válaszadás nyelvét a beadvány nyelvétől teszi függővé. Ez az arány nem változik a falvak, városok nagysága alapján sem, járásoként azonban különbségek tapasztalhatók. 40% fölött volt a szlovák és magyar nyelven is beadványokat fogadó hivatalok száma a következő járásokban: Töketerebesi járás (47%), Dunaszerdahelyi járás (40,9%), Galántai járás (40,9%), a Komáromi járás (63%) (Mrva–Szilvássy 2011, 48. p.).

A 2001-es módosítás 2. §-a tovább részletezte ezt a lehetőséget, és nevesítette a kisebbségi nyelvű írásbeli háttéranyagok és bizonyítékok lehetőségét. Ez azt jelenti, hogy a közigazgatási eljárás során is fel lehet ezeket használni.

(3) A Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárának az (1) bekezdés szerinti községben joga van a helyi államigazgatási szervvel, a területi önkormányzati szervvel és a területi önkormányzati szerv által alapított jogi személlyel (a továbbiakban csak „közigazgatási szerv”) folytatott szóbeli és írásbeli érintkezés során, ideszámítva az írásbeli háttéranyagokat és bizonyítékokat, a kisebbség nyelvén kommunikálni, és a közigazgatási szerv a kisebbség nyelvén írt beadványra az államnyelv mellett kisebbségi nyelven is válaszol a közokiratok kiállítását leszámítva, miközben ez a kivétel nem érinti a (4) és (5) bekezdések szerinti közokiratokat. Kétség esetén a közigazgatási szerv válaszában államnyelvű szövege a döntő.

E jogok érvényesülését elősegíti, hogy szankció szabható ki, ha nem teszik lehetővé.

7.b § (1) A kisebbségi nyelvhasználat területén közigazgatási szabálysértést követ el az a közigazgatási szerv, amely a 2. § (1) bekezdés szerinti községben a) nem teszi lehetővé a Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárának a kisebbség nyelvén a kommunikációt szóbeli és írásbeli érintkezés során vagy erről a lehetőségéről nem tájékoztatja (2. § (3) bekezdés).

1999-ben a közokiratok kisebbségi nyelvű kiállítását nem engedte a törvény, a 2001-es módosítás után a kisebbségi nyelvű írásbeli kommunikáció tulajdonképpen új móddal bővül:

2. § (5) Az (1) bekezdés szerinti községben a születési anyakönyvi kivonatot, házassági anyakönyvi kivonatot, halotti anyakönyvi kivonatot, engedélyeket, jogosítványokat, igazolásokat, nyilatkozatokat és rendelkezéseket kéreésre kétnyelvűen is kiadják, mégpedig államnyelven és a kisebbség nyelvén. Kétség esetén a közokirat államnyelvű szövege a döntő.

Mivel a felsorolt közokiratok kötelezően szlovák nyelvűek is, rendezni kellett a kérdést, hogy ha a két változat értelmezése ellentétben áll egymással, melyik az irányadó. Természetesen a szlovák nyelvű határozat értelmezése a döntő.

7.c § (3) A 2. § (5) bekezdés rendelkezései szerint a kétnyelvű születési anyakönyvi kivonatok, házassági anyakönyvi kivonatok, halotti anyakönyvi kivonatok, engedélyek, joga-

sítványok, igazolások, nyilatkozatok és rendelkezések kiadását 2012. június 30. után lehet kérni.

7.d § A közigazgatási szervek 2012. június 30-ig kötelesek végrehajtani az intézkedéseket a 2. § (4)–(7) bekezdések és a 4. § (1) bekezdés rendelkezéseinek biztosítására.

A hivataloknak 2012. június 30-ig kell felkészülniük a kétnyelvű közokiratok kiadására. A terminológia kidolgozása és egységesítése miatt érthető a jog érvényesíthetőségének időbeli csúsztatása. Már csak azért is kell időt hagyni, mivel a kötelezettség nem teljesítése szankcionálható.

7.b § (1) A kisebbségi nyelvhasználat területén közigazgatási szabálysértést követ el az a közigazgatási szerv, amely a 2. § (1) bekezdés szerinti községben b) a Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárának kérésére nem adja ki a kisebbség nyelvén a határozat hiteles fordítását és a születési anyakönyvi kivonatot, házassági anyakönyvi kivonatot, halotti anyakönyvi kivonatot (2. § (4) és (5) bekezdések).

4.2.2. A közigazgatási eljárás során hozott határozatot kérésre kisebbségi nyelvű hiteles fordításban is kiadják

A kisebbségi nyelvtörvény az alábbiakban rendelkezik erről a jogról:

2. § (4) Az (1) bekezdés szerinti községben a közigazgatási szerv a közigazgatási eljárás során hozott határozatát az államnyelvű szövegezés mellett kérésre kisebbségi nyelvű hiteles fordításban is kiadja.

A határozat kisebbségi nyelvű elkészítése a beadványokra adott válaszhoz hasonlóan eseti jellegű, a jog érvényesülését legfeljebb úgy lehet elősegíteni, hogy minták készülnek a tipikus határozatokra. Több ilyen mintát készítettek már, többek között a Kvarda–Gyuricsek szerzőpáros, illetve a Gramma Nyelvi Iroda. Kérdés azonban, hogy az önkormányzatok használják-e ezeket a mintákat (Szabómihály 2002, 172. p.).

Menyhárt arra hívja fel a figyelmet, hogy az ügyfélen áll vagy bukik a kétnyelvű határozat kiállításának lehetősége, hiszen az 1999-es kisebbségi nyelvtörvény szerint csak kérésre adják ki (Menyhárt 2002, 57. p.).

A 2011-es módosítás egy fontos aprósággal kiegészítette ezt a jogot. Immár nem csak kérésre, hanem akkor is kiállítják az adott határozatot a kisebbség nyelvén is, ha az eljárás kisebbségi nyelvű beadvánnyal kezdődött.

2. § (4) Az (1) bekezdés szerinti községben a közigazgatási szerv közigazgatási eljárás 3) során hozott határozatát kisebbségi nyelvű beadvánnyal kezdődő eljárás esetén vagy kérésre az államnyelvi mellett kisebbségi nyelvű hiteles fordításban is kiadja. Kétség esetén a közigazgatási szerv határozatának államnyelvű szövege a döntő.

A közokiratokhoz hasonlóan a hivataloknak 2012. június 30-ig kell felkészülniük a kétnyelvűsítésre, pedig ez a lehetőség már a törvény korábbi, jelenleg is hatályos változatában is szerepelt.

7.d § A közigazgatási szervek 2012. június 30-ig kötelesek végrehajtani az intézkedéseket a 2. § (4)–(7) bekezdések és a 4. § (1) bekezdés rendelkezéseinek biztosítására.

E jog érvényesülését szintén elősegíti, hogy szankcionálható, ha az önkormányzat nem tesz eleget kötelezettségének.

7.b § (1) A kisebbségi nyelvhasználat területén közigazgatási szabálysértést követ el az a közigazgatási szerv, amely a 2. § (1) bekezdés szerinti községben b) a Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárának kérésére nem adja ki a kisebbség nyelvén a határozat hiteles fordítását és a születési anyakönyvi kivonatot, házassági anyakönyvi kivonatot, halotti anyakönyvi kivonatot (2. § (4) és (5) bekezdések).

4.2.3. A területi önkormányzat a saját hatáskörében kisebbségi nyelven is kiadott űrlapjai

A kisebbségi nyelvtörvény ezt a jogot az alábbi módon rögzíti:

2. § (6) Az (1) bekezdés szerinti községben működő területi önkormányzati szerv a saját hatáskörében kiadott űrlapokat kérésre kisebbségi nyelven is az állampolgárok rendelkezésére bocsátja.

Lanstyák és Szabó Mihály a Gyuricsek és Kvarda szerzőpárosra hivatkozva írják, hogy a község hivatalos nyomtatványt egyedül az ingatlanadó esetében ad. Ez azonban központi nyomtatvány, vagyis kizárólag szlovák nyelvű (Lanstyák 1999, 77. p., Szabó Mihály 2002, 170. p.).

Szabó Mihály a szociális segélyekre vonatkozó kérelmekhez kötődő problémákról ír, ezeknek ugyanis integráns részét képezik azok az igazolások, melyeket intézmények, hivatalos szervek állítanak ki a kérelmező jövedelmi viszonyairól. Mivel a hivatalok, intézmények közötti kapcsolattartás csak államnyelvű lehet, a kérelmeknek ezek a részei csak egy nyelvűek lehetnek (Szabó Mihály 2002, 170. p.).

Űrlapok szolgálnak a kérelmek és más tipizálható beadványok leegyszerűsített kezelésére, ezekre is mintákat lehet készíteni. Az elektronikus ügyintézés sokat lendíthet a jog érvényesítésben, hiszen az elektronikus felületen az ügyfél számára fel lehet ajánlani a felület nyelvét, és a szövegdobozokba ugyanazon adatok kerülnek be. A szövegszerű részeket a kisebbségi nyelvet ismerő alkalmazott dolgozza fel, ugyanúgy, ahogy ez most is zajlik a gyakorlatban.

A törvény 2011-es módosítása ezt a jogot az önkormányzatokon túl kiterjeszti a közigazgatási szervekre is.

2. § (7) Az (1) bekezdés szerinti községben a közigazgatási szerv saját hatáskörében kiadott űrlapokat kérésre kétnyelvűen is rendelkezésére bocsátja, mégpedig államnyelven és a kisebbség nyelvén.

A hivataloknak 2012. június 30-ig kell felkészülniük az űrlapok kétnyelvűsítésére, pedig az önkormányzatok esetében ez a lehetőség már a törvény korábbi, jelenleg is hatályos változatában is szerepelt.

7.d § A közigazgatási szervek 2012. június 30-ig kötelesek végrehajtani az intézkedéseket a 2. § (4)–(7) bekezdések és a 4. § (1) bekezdés rendelkezéseinek biztosítására.

E jog érvényesülését szintén elősegíti, hogy szankcionálható, ha az önkormányzat nem tesz eleget kötelezettségének.

7.b § (1) A kisebbségi nyelvhasználat területén közigazgatási szabálysértést követ el az a közigazgatási szerv, amely a 2. § (1) bekezdés szerinti községben, d) kérelemre nem bocsátja rendelkezésre a saját hatáskörében kiadott űrlapot a kisebbség nyelvén is (2. § (7) bekezdés).

4.2.4. Tájékoztatás saját hatáskörben az általánosan kötelező érvényű jogszabályokról kisebbségi nyelven is

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája szerint a legfontosabb törvények szövegét kisebbségi nyelven is hozzáférhetővé kell tenni.

9. Cikk

3. A felek vállalják, hogy kisebbségi vagy regionális nyelveken hozzáférhetővé teszik a legfontosabb állami törvényszövegeket, valamint azokat, amelyek különösen érintik e nyelvek használóit, feltéve, hogy e szövegek másként nem hozzáférhetők.

Kérdéses, hogy ez milyen más módon történhet, mint a törvény lefordítása.

A kisebbségi nyelvtörvény az általánosan kötelező érvényű jogszabályokról szóló tájékoztatásról az alábbiak szerint rendelkezik:

4. § (3) A 2. § (1) bek. szerinti településen a közigazgatási szerv saját hatáskörében az általánosan kötelező érvényű jogszabályokról kérésre kisebbségi nyelven is tájékoztatást nyújt.

A törvények mellett az önkormányzati rendeletekről szóló kisebbségi nyelvű felvilágosítás is kötelező, ha ezt az ügyfél kéri. A törvény meghozatala után fel lehetett úgy is fogni, hogy egy többoldalas jogszabályról néhány soros kisebbségi nyelvű összefoglalót készítenek (Lanstyák 1999, 77. p.). Szabó Mihály is úgy értékeli, hogy a kisebbségi nyelvhasználati törvény nem rendezte a jogszabályok kisebbségi nyelvű publikálásának kérdését (Szabó Mihály 2002, 173. p.).

Az információkhoz való szabad hozzáférésről szóló 211/2000 sz. törvény (továbbiakban csak információs törvény), ahogy arra a későbbiekben kitérek, kötelezővé tette az önkormányzati rendeletek kisebbségi nyelvre történő fordítását. A tájékoztatás így nem okozhat gondot az önkormányzat számára.

A 2011-es módosítás nevesíti az önkormányzati rendeletek kisebbségi nyelvre történő fordítását.

4. § (8) A 2. § (1) bekezdés szerinti községben a közigazgatási szerv saját hatáskörében kérésre az államnyelv mellett kisebbségi nyelven is biztosítja a tájékoztatást az általánosan kötelező jogszabályokról. A 2. § (1) bekezdés szerinti község saját hatáskörében kiadott általánosan kötelező rendeleteit az államnyelvű szöveg mellett kisebbségi nyelven is kiadhatja; ebben az esetben az államnyelvű szöveg a döntő.

A 2011-es módosítás szankciókat helyez kilátásba, ha az önkormányzat nem teljesíti kötelezettségét.

7.b § (1) A kisebbségi nyelvhasználat területén közigazgatási szabálysértést követ el az a közigazgatási szerv, amely a 2. § (1) bekezdés szerinti községben g) kérésre nem biztosítja a tájékoztatást az általánosan kötelező jogszabályokról kisebbségi nyelven is (4.§ (8) bekezdés).

4.3. Feliratok, községek és földrajzi elnevezések használata, hivatali elnevezések

4.3.1. A községek kisebbségi nyelvű megjelölése

Erről a jogról a községek kisebbségi nyelven történő megjelöléséről szóló 191/1994 sz. törvény, közismert nevén táblatörvény rendelkezett. Ez lehetővé tette a törvény mellékletében felsorolt községek megjelölését a község elején és végén, de ezenfelül ragaszkodott a szlovák elnevezések használatához:

2. § Hivatalos érintkezésben, különösen a köziratokon, a települések pecsétjén, a kartográfiai művekben és a postai érintkezésben kizárólag a község hivatalos nyelvű elnevezését használják.

A magyar nyelvű hivatalos szövegekben eszerint a községek neve csak szlovákul szerepelhet. Azért is érthetetlen ez a rendelkezés, mert egy nyelv szókészletéhez hozzátartoznak a tulajdonnevek, így a községek elnevezése is. Jogszabállyal nem lehet beleavatkozni egy nyelv rendszerébe, tulajdonneveinek használatán keresztül sem. A szlovák jogszabályok egyébként a tulajdonnevek kapcsán a szlovák esetében megnevezésekről, a kisebbségi nyelvek esetében megjelölésekről beszélnek következetesen.

A 2010-es felmérések szerint még a helységnévtáblák esetében sem érvényesült a községek magyar nyelvű megjelölése, holott ez kötelező jellegű, 6%-uknál hiányoztak.

A magyarul lakta településeken szinte mindenhol üdvözlőtáblával köszöntik a község határát átlépőket. Az esetek több mint egyharmadában nincs magyar felirat ezeken a táblákon, a Pozsonyi, Szenci, Kassa-vidéki és Nagymihályi járás magyarul lakta településeinek több mint 50%-ában nincs magyar felirat az üdvözlőtáblákon.

A felmérésben részt vevő települések 33%-án már legalább egyszer előfordult, hogy a helységnév- és/vagy az üdvözlőtáblákon a magyar feliratot megrongálták, elsősorban a Dunaszerdahelyi, a Rimaszombati és a Lévai járásban történtek ilyen esetek (Mrva–Szilvássy 2011, 41. p.).

A 2011-es módosítás beépíti a táblatörvényt a kisebbségi nyelvtörvénybe, néhány helyen megengedőbb a korábbi szabályozásnál.

4. § A kisebbségi nyelvű megjelölések

(1) A 2.§ (1) bekezdés szerinti községben a község államnyelvű elnevezése mellett a község kisebbségi nyelvű megjelölését is feltüntetik, mégpedig a község kezdetét és végét jelző közúti jelzőtáblákon, a közigazgatási szerv épületein vagy a kisebbség nyelvén kiadott határozatokon, amennyiben ez a megjelölés fel van sorolva a 2. § (2) bekezdés szerinti kormányrendeletben.

A módosítás értelmében tehát az önkormányzat épületein vagy a kisebbség nyelvén kiadott határozatokon is fel lehet tüntetni a község kisebbségi nyelvű megjelölését, illetve megszűnik az a megszorítás, hogy a szlovák nemzetébresztőkről elnevezett közsegek magyar megjelölését nem lehet feltüntetni.

7.d § A közigazgatási szervek 2012. június 30-ig kötelesek végrehajtani az intézkedéseket a 2. § (4)–(7) bekezdések és a 4. § (1) bekezdése rendelkezéseinek biztosítására.

Ezeket az intézkedéseket 2012. június 30-ig kell végrehajtani, pedig a korábbi táblatörvény szerint a kisebbségi nyelvű megjelöléseknek már kint kell lenniük. Új helységnevtáblákat csak a szlovák nemzetébresztőkről elnevezett községeken kell készíteni, az épületekre elhelyezett táblák lecserélése indokolhatja még az átmeneti időszak biztosítását. A határozatokon való kisebbségi megjelölésnek nincsenek különösebb nehézségei. Viszont a határidő lejárta után szankcionálni lehet a kötelezettség elmulasztását.

7.b § (1) A kisebbségi nyelvhasználat területén közigazgatási szabálysértést követ el az a közigazgatási szerv, amely a 2. § (1) bekezdés szerinti községben e) nem biztosítja területén saját hatáskörében a község kisebbségi nyelvű megjelölését a 4. § (1) bekezdésben meghatározott esetekben.

A módosítás lehetőséget ad arra is, hogy vasútállomásokon, autóbusz-állomásokon, repülőtereken és kikötőkben szintén feltüntessék a község magyar nyelvű megjelölését. Az előző rendelkezésekhez képest azonban ez nem kötelezettség, csak lehetőség.

4. § (3) A község kisebbségi nyelvű megjelölését a 2. § (1) bekezdés szerinti községben fel lehet tüntetni a vasútállomások, autóbusz-állomások, repülőtér és kikötő megjelölésénél is. A község kisebbségi nyelvű megjelölését az államnyelvű elnevezés alatt kell megjeleníteni egyforma vagy kisebb betűtípussal.

Új rendelkezés, hogy ha a község kisebbségi nyelvű megjelölése megegyezik az államnyelvű elnevezéssel, akkor nem tüntetik fel külön.

7.c § (5) A 4. § (1)–(3) bekezdések rendelkezéseit nem alkalmazzák, ha a község kisebbségi nyelvű megjelölése megegyezik az államnyelvű elnevezéssel.

A táblatörvénnyel ellentétben a módosítás szerint már csak arról lehet helyi népszavazást tartani, hogy módosítsák a község kisebbségi nyelvű megjelölését. Korábban a táblatörvény lehetőséget nyújtott arra is, hogy a törvény mellékletébe ily módon azok a kisebbségi megjelölések is bekerüljenek, amelyek nincsenek benne felsorolva. Kivéve azokat a községeket, amelyek elnevezését 1867 és 1918, illetve 1938 és 1945 között módosították.

4.a § Helyi népszavazás a község megjelölésének módosításáról

(1) A 2. § (1) bekezdés szerinti a község lakosainak szavazásával határozhat a Szlovák Köztársaság kormányának rendeletében megszabott kisebbségi nyelvű megjelölése módosításáról.

4.3.2. A közigazgatási szervek kisebbségek nyelvén való megjelölése

A kisebbségi nyelvtörvény az alábbi módon rendelkezik erről:

2. § (5) Az (1) bekezdés szerinti községben működő közigazgatási szervnek az épületen elhelyezett megnevezését kisebbségi nyelven is feltüntetik.

Az önkormányzati szervek megjelölése kötelező az épületen, a községi hivatalok ugyan nem számítanak önkormányzati szervnek, a végrehajtásban vesznek csak részt, de az általános jogértelmezés szerint a hivatal feliratát is kétnyelvűen tüntetik fel a kisebbségi nyelvtörvény alapján.

A 2010-es felmérés szerint a hivatalok 76%-án feltüntették mind a hivatal, mind a település magyar nevét. A fennmaradó 24% megoszlik azon települések között, ahol sem a hivatal, sem a település neve nincs feltüntetve magyarul (10%), vagy csak a hivatal neve van magyarul (12%), esetleg csak a település neve (1%) (Mrva–Szilvássy 2011, 40. p.).

A községi hivatalok belső feliratairól a törvény nem rendelkezik. Az 1999-es eredeti szöveg alapján ezek felfoghatóak voltak mint kötelezően feltüntetendő fontos információkat tartalmazó feliratok – ezekről később lesz még szó. Bár a feladatok minden önkormányzatban azonosak, a hivatal belső felépítése községenként különböző. Az elnevezések ezért sok hasonlóságot mutatnak, de nem egységesek.

A 2011-es módosítás annyit tesz csak hozzá a korábbiakhoz, hogy ha a közigazgatási szerv kisebbség nyelvű megjelölése megegyezik az államnyelvű elnevezéssel, nem tüntetik fel a kisebbség nyelvű elnevezést. Ez a magyar nyelvű elnevezéseket nem fenyegeti.

7.c § (4) A 2. § (6) bekezdés rendelkezéseit nem alkalmazzák, ha a közigazgatási szerv kisebbségi nyelvű megjelölése megegyezik az államnyelvű elnevezéssel.

A hivataloknak 2012. június 30-ig kell végrehajtaniuk a rendelkezéseket, bár a korábbiakhoz képest új elem nem került a törvénybe.

7.d § A közigazgatási szervek 2012. június 30-ig kötelesek végrehajtani az intézkedéseket a 2. § (4)–(7) bekezdések és a 4. § (1) bekezdés rendelkezéseinek biztosítására.

A szervek kisebbségi megjelölésének elmaradása szankcionálható.

7.b § (1) A kisebbségi nyelvhasználat területén közigazgatási szabálysértést követ el az a közigazgatási szerv, amely a 2. § (1) bekezdés szerinti községben c) nem biztosítja azon az épületen, ahol székel, a kisebbségi nyelvű megjelölését (2. § (6) bekezdés).

4.3.3. Az utcanevek és más helyi földrajzi jelölések kisebbségi nyelven való feltüntetése további lehetőség

A kisebbségi nyelvtörvény az utcanevekről és a helyi földrajzi kisebbségi nyelvű megjelöléseiről a következőképpen rendelkezik:

4. § (1) A 2. § (1) bek. szerinti községi önkormányzat saját területén az utcaneveket és más helyi földrajzi jelöléseket kisebbségi nyelven is feltüntetheti.

Lanstyák szerint ez a rendelkezés szentesítette a számos magyar többségű községben már 1999 előtt élő gyakorlatot, a közterületek kétnyelvű megnevezését. Lehetőség nyílt arra, hogy ez a gyakorlat az alacsonyabb magyar részarányú településeken is meghonosodjék. A nyelvi küszöböt meghaladó, de szlovák többségű önkormányzattal rendelkező településeken a helyi képviselő-testület nagyvonalúságán múlik a kisebbségi nyelvű megjelölések sorsa (Lanstyák 1999, 78. p.).

A 2010-es felmérés szerint ahol voltak egyáltalán utcanévtáblák, ott is csak az esetek 48%-ában vannak az utcanevek kiírva magyarul is. 13 községben vélekedtek úgy, hogy ha más település neve szerepel utcanévként, akkor nem vagy nem minden esetben lehet a magyar nevét feltüntetni, pl. Bratislavai út, pedig ennek nincs semmi köze a községek kisebbségi nyelvű megjelöléséhez (Mrva–Szilvássy 2011, 40. p.).

A 2011-es módosítás ezt a lehetőséget továbbra is fenntartotta, azonban a földrajzi nevek kisebbségi megjelölésének használatát tovább részletezte:

4. § (5) Szakmai publikációkban, a sajtóban és a tömegkommunikáció más eszközeiben, illetve a közigazgatási szervek hivatali tevékenységében, amennyiben használják a kisebbségi nyelvet, a standardizált földrajzi elnevezések mellett fel lehet tüntetni a földrajzi objektumok kisebbségi nyelvben meggyökerezett és használt megjelölését a kisebbség nyelvén is.

A tulajdonnevek használatáról már fentebb leírtak erre az esetre is érvényesek. A felsorolt területeken ugyanis a kisebbségi nyelvű szövegben is a szlovák elnevezéseket kell használni, és csak emellett lehet a pl. a magyar nyelvű megjelölést is feltüntetni.

4.4. Információk a nyilvánosság számára

4.4.1. A hangosbeszélő

A falvakon különösen fontos információszerzési forrás a hangosbeszélő. Ennek nyelvhasználatát eddig csak az államnyelvtörvény szabályozta:

5. § (3) A nyilvánosság tájékoztatására szánt, a helyi rádió vagy egyéb technikai berendezések által közzétett közleményeket államnyelven teszik közzé; ezeket a közleményeket az államnyelven való közzétételt követően más nyelven is közzé lehet tenni.

A 2011-es módosítás ugyanezeket a rendelkezéseket fogalmazta meg, pusztán az tekinthető előrelépésnek, hogy egyáltalán szabályozza a kisebbségi nyelvtörvény is.

A 2010-es felmérés szerint a települések 69%-ában először szlovák, utána pedig magyar nyelven hirdetnek. Az államnyelvtörvény ellenére a települések 18%-ában először magyarul, utána pedig szlovákul szólal meg a hangosbeszélő. A maradék esetben fele-fele arányban oszlik meg azon települések száma, melyekben vagy csak szlovákul, vagy az államnyelvtörvénnyel ellentétesen csak magyarul hirdetnek (ez az arány 5-5%-ot tesz ki). Néhol a nyelv használata mellett a sorrend és a zene is nemtetszést okoz (Mrva–Szilvássy 2011, 52. p.). A hangosbeszélőre vonatkozó rendelkezéseket lehet alkalmazni az önkormányzat által kiadott újságra, illetve a községek weboldalaira is.

4.4.2. Az információk szabadságáról szóló törvény szerint kötelezően nyilvánosságra hozott információk nyilvánosságra hozása a kisebbségi nyelven

Az információs törvény szerint meghatározott információkat az önkormányzat köteles a kisebbség nyelven is nyilvánosságra hozni.

6. § (5) A külön törvényben meghatározott településeken a köteles személy ezeket az információkat a kisebbség nyelven is nyilvánosságra hozza.

Az információs törvényben meghatározott községek megegyeznek a kisebbségi nyelvtörvény szerinti küszöb feletti községekkel. Ezeknek a községeknek a következő információkat kell nyilvánosságra hozniuk:

– létrehozásának módját, hatáskörét, illetékességét és szervezeti felépítésének leírását;

- hogyan kell a határozata ellen fellebbezni vagy megtámadni azt a bíróságon;
- hogyan kell a kérelmeket, javaslatokat és más beadványokat benyújtani;
- milyen jogszabályok alapján járnak el és melyek az ügyfél jogai és kötelezettségei;
- milyen illetékeket kell fizetni.

Ezek jó része általános, tehát egy központi minta alapján elkészíthető. A jogszabályi háttérnél az általános jogszabályok mellett fel kell sorolni az önkormányzati rendeleteket, ezért itt már minden községnek magának kell elkészítenie az információs anyagot. Az illetékek fizetését központilag szabályozzák, ezért ez is elkészíthető központilag.

A 2011-es módosítás sok elemet átemelt az információs törvényből, sőt új elemekkel is kiegészítette.

5.a § (2) A 2. § (1) bekezdés szerinti község a hivatali hirdetőablán, a község weboldalon és a kiadott időszaki kiadványban megjelent fontos információkat az államnyelv mellett kisebbségi nyelven is közzéteszi, mégpedig: a) létrehozásának módját és a község önkormányzati szerveinek jogköreit; b) azoknak a jogszabályoknak, utasításoknak, útmutatóknak, értelmező rendelkezéseknek áttekintését, amelyek alapján a község eljár és döntést hoz, vagy amelyek a természetes személyek és jogi személyek községhez fűződő jogait és kötelességeit szabályozzák; c) az információszerzés lehetőségeinek helyét, idejét és módját, továbbá információkat arról, hogy a természetes és jogi személyek hol nyújthatnak be kérelmet, javaslatot, indítványt, panaszt vagy más beadványt; d) annak az eljárásnak a leírását, amelyet a községnek be kell tartania minden kérelem, javaslat és más beadvány intézése során, beleértve a betartandó határidőket is; e) a község által az egyes eljárási cselekmények és eljáró szervek eljárása után beszedendő eljárási illetékek díjszabását és az információkhoz való hozzáférés biztosítása után járó térítési illetékek díjszabását; f) a közösségi eszközökkel való gazdálkodással és a község vagyonával való rendelkezéssel kapcsolatos információkat.

Az új elem a közpénzekkel és a község vagyonával kapcsolatos információk kisebbségi nyelvű közzététele; a többi már eddig is kötelező volt.

Bár erről a 2011-es módosítás nem rendelkezik, az információs törvény szerint a Szlovák Nemzeti Tanács mintájára közzé kell tenni az önkormányzat működésével kapcsolatos következő információkat is:

- a képviselő-testületi és bizottsági ülések időpontjait;
- az ülések javasolt programját;

- a képviselők jelenléti ívét és a szavazások eredményeit;
- a nyilvános üléseken készült jegyzőkönyveket;
- az előterjesztett és az elfogadott rendeletek szövegét.

Ez a rendelkezés szinte betarthatatlan. Az időpontok, javasolt programpontok és a képviselők jelenléti íve még csak-csak lefordítható és közzétehető, de a jegyzőkönyvek lejegyzése magában többnapos munkát igényel, ezek fordítása szintén legalább ennyi időbe telne. A jegyzőkönyvek a magyar nyelven folyó ülésekről is szlovákul készülnek, a magyar nyelvű változat a szlovák nyelvű fordítása lehetne.

Képviselő-testületi üléseket kb. havonta egyszer tartanak, a bizottságok és a városi tanács előtte szoktak ülésezni. A bizottsági és a tanácsülések néhol nyilvánosak, másutt zártak. Ha nyilvánosak, a törvény rendelkezése ezekre is vonatkozik. Mindezen ülésekkel kapcsolatos fordítások komoly kihívás elé állítják az önkormányzatokat.

A 2010-es felmérés szerint az információk nyilvánosságra hozatala szlovák és magyar nyelven legmagasabb arányban a Galántai, a Nagymihályi, a Komáromi és a Dunaszerdahelyi járásokban biztosított. Az önkormányzati rendeleteket az önkormányzatok csak 15%-ban jelentetik meg magyarul (Mrva–Szilvássy 2011, 48. p.).

4.4.3. A fontos információkat tartalmazó szövegeket kötelező a kisebbség nyelvén is megjeleníteni

A Kisebbségvédelmi Keretegyezmény 11. cikke a következőket mondja a kisebbségi nyelvű feliratokról:

2. A felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy elismerik minden valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személy azon jogát, hogy saját kisebbségi nyelvén cégtáblákat, feliratokat és egyéb magántermészetű információkat tegyen közzé a nyilvánosság számára láthatóan.

A kisebbségi nyelvtörvény ezt a területet 1999-től a következőképpen szabályozta:

4. § (2) A 2. § (1) bek. szerinti községekben a fontos információkat, főként az óvó, figyelmeztető és egészségügyi tájékoztató szövegeket a nyilvánosság számára hozzáférhető helyeken kisebbségi nyelven is feltüntetik.

A feliratok kötelezettje bárki, aki a törvényben meghatározott tartalmú feliratot kiteszi. A fontos információkat a nyilvánosság számára hozzáférhető helyeken nem csak lehet, hanem kötelező feltüntetni a kisebbség nyelvén is, bár ennek a rendelkezésnek nem volt szankciója. Kérdés azonban, hogy mi számít fontos információnak. A törvény példálózik, amikor óvó, figyelmeztető és egészségügyi jellegű feliratokról beszél, de fontosnak értékelhetjük a kötelezett szervek működésével kapcsolatos feliratokat is.

A feltételek biztosítása a közigazgatási szervek feladata, kérdés azonban, hogy a helyi önkormányzat vagy más közigazgatási szerv hogyan tud rábírní más személyeket arra, hogy saját költségükön kisebbségi nyelvű feliratokat függesszenek ki a hozzájuk tartozó, illetve tulajdonukban lévő, a nyilvánosság számára hozzáférhető helyeken (Lanstyák 1999, 78. p.).

A 2010-es felmérés szerint a települések 65,6%-ában magyar nyelven is feltüntetik a hivatal tájékoztató feladatait és hivatalos hirdetményeit. 20,2%-ában nincsenek fel-

tüntetve, 14,2%-ában pedig részben, attól függően, hogy miről van szó (Mrva–Szilvássy 2011, 51. p.).

Az önkormányzati hivatali hirdetőtáblára olyan anyagok is kikerülhetnek, amelyeket nem az önkormányzat készít, hanem más közigazgatási hivataloktól kapnak kötelező kifüggesztésre. Ezek fordítása sokszor nehézséget okoz az önkormányzatoknak, hiszen nem saját hatáskörükbe tartozó szöveget kell fordítaniuk.

Ennek a rendelkezésnek az a legnagyobb előnye, hogy elég tágan értelmezhető. A 2011-es módosítás azonban teljesen új alapokra helyezi a feliratok kérdését. Az államnyelvtörvény 2010-es módosításához igazítja és lehetővé teszi feliratok elhelyezését különböző helyeken.

4. § (6) A 2. § (1) bekezdés szerinti községben a Szlovák Köztársaság állampolgárai életének, egészségének, biztonságának vagy vagyonának fenyegetettségét érintő információkat a nyilvánosság számára elérhető helyeken az államnyelv mellett kisebbségi nyelven is feltüntetik. Minden feliratot és a nyilvánosság tájékoztatására szánt hirdetményt, különösen az árusítóhelyeken, sportlétesítményekben, a vendéglátó-ipari egységekben, az utcán az út mellett és felett, az autóbusz-állomásokon és vasútállomásokon fel lehet tüntetni a kisebbség nyelvén is.

Az általános „fontos” feliratok kategóriát a 2011-es módosítás után már nem lehet alkalmazni. Az új szabályozás viszont már szankciókat is fűz az általa meghatározott feliratok kétnyelvűségének elmaradása esetére:

7.b § (1) A kisebbségi nyelvhasználat területén közigazgatási szabálysértést követ el az a közigazgatási szerv, amely a 2. § (1) bekezdés szerinti községben f) nem biztosítja a 4. § (6) bekezdés első mondata szerinti információkat, feliratokat és hirdetményeket saját hatáskörében; (2) A kisebbségi nyelvhasználat területén közigazgatási szabálysértést követ el az a jogi személy vagy természetes személy vállalkozó, aki a 4. § (6) bekezdés szerinti feliratot vagy hirdetményt nem tünteti fel a kisebbség nyelvén is, amennyiben a Szlovák Köztársaság állampolgárai életének, egészségének, biztonságának vagy vagyonának fenyegetettségét érintő információkat tartalmazó feliratról vagy hirdetményről van szó.

4.5. Nyelvhasználat az önkormányzat működése során

4.5.1. A területi önkormányzati szerv tanácskozása kisebbségi nyelven

A kisebbségi nyelvtörvény a képviselő-testület üléseinek nyelvét a következőképpen szabályozza:

3. § (1) A 2. § (1) bek. szerinti településen a területi önkormányzati szerv tanácskozása kisebbségi nyelven is folyhat, ha azzal valamennyi jelenlevő egyetért. (2) A 2. § (1) bek. szerinti településen a képviselő-testület tagja e szerv tanácskozásain a kisebbségi nyelvet is használhatja. Tolmácsolásról az önkormányzat gondoskodik.

A kisebbségi nyelvtörvény 1999-es hatályba lépése előtt a magyar nyelv hivatali használatát számos községben önkormányzati rendeletek szabályozták. A törvény megfo-

galmazásának pozitívuma, hogy a kisebbségi nyelv használatának joga nem korlátozódik a kisebbségek tagjaira, tehát egy szlovák nemzetiségű képviselő is bátran beszélhet az ülésen magyarul, ha úgy látja jónak (Lanstyák 1999, 77. p.).

Az önkormányzati ülések Szlovákiában általában nyitottak, az 1999-ben hatályba lépett szöveg alapján bármilyen alkalmi látogató meghíúsíthatja az önkormányzat kisebbségi nyelvű ülésvezetését, még csak nem is szükséges, hogy az érintett község lakosa legyen (Lanstyák 1999, 77. p.).

A hatékony ügyintézés miatt a képviselők általában anyanyelvükön szólalnak fel, és a magyar többségű községekben mindenki érti a másik mondanivalóját. Akkor adódhat gond, ha egy adott képviselő nem bírja a kisebbség nyelvét, mert akkor felmerül a törvény által is említett tolmács kérdése. Ha magyarul zajlik az ülés, akkor a magyarul nem tudók kérhetnek tolmácsot, ha szlovákul zajlik, akkor pedig a magyarul felszólalókat kell szlovákra tolmácsolni.

A 2010-es felmérés szerint kevés azon községek száma, ahol valamilyen módon fordításhoz folyamodnának az ülés során. Főképp rögtönzött fordításokról beszélhetünk, amikor a felszólaló mondja el mondanivalóját mindkét nyelven. Aválaszadók 13,8%-ának elmondása szerint az üléseken mindenki szlovákul beszél, s az ülést vezető személy mondja el a dolgokat két nyelven.

A községek 17,4%-ában folynak mindkét nyelven a képviselő-testületek ülései, ami abszolút számban 93 települést tesz ki. A 2010-es felmérések szerint a képviselő-testületek 22%-ában készítenek írásbeli anyagokat magyar nyelven, három járásban, a Komáromi (44,7%), a Dunaszerdahelyi (46,9%) és a Tőketerebesi járásokban (39,5%) (Mrva–Szilvássy 2011, 48. p.).

A 2011-es módosítás a 3. § (2) bekezdésébe beszúrt egy mondatot, miszerint:

A község képviselő-testületi tanácskozásának többi résztvevője akkor használhatja a kisebbségi nyelvet, ha azzal a község képviselő-testületének minden jelenlévő tagja és a község polgármestere egyetért.

A többi résztvevő nyelvhasználatát eddig nem szabályozta nyelvtörvény, a módosítás szerint feltételekhez kötötte, de szintén használhatják a kisebbségi nyelvet. Az egyetértést a jelenlévő képviselőktől – feltehetően azért, hogy értsék a felszólalást –, illetve a polgármestertől kell megkapniuk, akkor is, ha a polgármester esetleg nincs jelen. Ez a rendelkezés azért is tűnik feleslegesnek, mert a folyamatban lévő ülésen már tisztázni kell a nyelvhasználati kérdéseket, mire a tanácskozás többi résztvevője szót kaphat, így a kialakult gyakorlatot lehetne rájuk is alkalmazni, nem kellene további feltételekhez kötni jogukat.

A fenti szabályozás miatt érdekes végigtekinteni a sokszor idézett felmérésen, amely a 2010-es önkormányzati választások előtti helyzetet kutatta. Eszerint a 20%-os nyelvi küszöböt elérő községekben többnyire magyar nemzetiségű polgármesterek vannak. Az ilyen községek nem egész 3%-át vezeti csupán magyarul nem tudó polgármester (Mrva–Szilvássy 2011, 50. p.).

A törvény csak a önkormányzati szerv üléséről nyilatkozik, de még a 2011-es módosítás is csak közigazgatási szervek üléséről beszél a 3. § (1) bekezdésében. A városi tanács és a bizottsági ülések tárgyalási nyelvéről nem szól a törvény.

4.5.2. A községi krónika a kisebbségi nyelven is vezethető

A kisebbségi nyelvtörvény a községi krónikáról a következőket mondja:

3. § (3) A 2. § (1) bek. szerinti községekben a krónika kisebbségi nyelven is vezethető.

2010-ig az államnyelvtörvény úgy rendelkezett, hogy a krónika kisebbségi nyelvű változata csak a szlovák nyelvű fordítása lehet. Ma csupán annyi a megkötés, hogy tartalmilag azonosnak kell lennie, de hogy melyik nyelv a forrásnyelv, azt nem szabályozzák.

5. A kormányalelnök jogkörei

Az államnyelvtörvény mintájára a 2011-es módosítás alapján a kisebbségi nyelvekről is két évente jelentés készül. Ehhez a miniszterelnök-helyettes információkat és írásbeli háttéranyagokat kérhet a közigazgatási, így az önkormányzati szervektől is.

7.a § A Szlovák Köztársaság emberi jogokért és nemzeti kisebbségekért felelős kormányalelnökének jogköre (3) A (2) bekezdés szerinti célból a kormányalelnök jogosult a közigazgatási szervektől információkat és írásbeli háttéranyagokat kérni a kisebbségi nyelvhasználatról hatáskörükbe tartozó területeken.

Amennyiben ilyen információkat, háttéranyagokat kér a miniszterelnök-helyettes, az önkormányzatok kötelesek neki eleget tenni, különben szankcióval sújthatják őket.

7.b § (1) A kisebbségi nyelvhasználat területén közigazgatási szabálysértést követ el az a közigazgatási szerv, amely a 2. § (1) bekezdés szerinti községben h) nem nyújt információkat és írásbeli anyagokat a kormányalelnöknek a 7.a § (3) bekezdés szerint.

6. A szankciókról

Az szankcionálható szabálysértéseket az egyes jogoknál megtárgyaltuk. Annyit érdemes még megjegyezni, hogy a szankció mértékét az államnyelvtörvény szankcióihoz igazították. Kiszabására csak írásbeli figyelmeztetésben meghatározott határidő eltelte után van mód, amennyiben nem hárították el a jogellenes helyzetet.

A bírság megállapításánál figyelembe veszik a szabálysértés súlyosságát, következményeit, az elkövetés körülményeit, a jogellenes cselekmény ismétlését és időtartamát. Bírságot csak a hivatal szabálysértésről való tudomásszerzéstől számított egy éven belül, legkésőbb azonban az elkövetés napjától számított két éven belül lehet kiszabni.

7.b § (4) Amennyiben a hivatal olyan kötelességszegést állapít meg, amely az (1) és (2) bekezdések szerinti közigazgatási szabálysértés és az írásbeli figyelmeztetésben meghatározott határidő letelteét követően sem történik meg a megállapított hiányosságok kijavítása, a hivatal 50 eurótól 2500 euróig terjedő bírságot szabhat ki. A bírságot kiszabó eljárásra a közigazgatási eljárásról szóló általános jogszabály vonatkozik. (5) A bírság megállapításánál figyelembe veszik a szabálysértés súlyosságát, következményeit, az elkövetés körülményeit, a jogellenes cselekmény ismétlését és időtartamát. Bírságot a hivatal szabálysértéséről való tudomásszerzésének napjától számított egy éven belül, legkésőbb

azonban az elkövetés napjától számított két éven belül lehet kiszabni. (6) A jelen törvény szerint kiszabott bírságok az állami költségvetés bevételei.

7. A kisebbségi nyelvhasználati jogok kihasználatlanságáról és ennek okairól

A gyakorlati kutatások és a hétköznapi tapasztalataink azt mutatják, hogy kevesen élnek a kisebbségi nyelvhasználati jogaikkal. Menyhárt azt a megállapítást teszi, hogy falu-város viszonylatban a nyelvtörvény falun, kisebb közösségben jobb megvalósulást eredményez a hivatalos kétnyelvűségnek. Ezzel szemben a nyelvtörvény érvényre jutása városon – legyen az akár az erősen magyardomináns Dunaszerdahely – szinte minimális hatású (Menyhárt 2002, 50. p.).

Menyhárt az eddig tapasztalt hatástalanság (feltételezett) okai közül a következőket sorolja fel:

- a nyelvhasználók nem tudnak a nyelvtörvényben megfogalmazott jogaikról;
- nem tudják, ill. nem biztosak abban, hogy milyen kérvényeket fogalmazhatnak meg anyanyelvükön;
- annak ellenére, hogy elkészültek a hivatalos dokumentumokat kisebbségi nyelven megszövegező minták, formanyomtatványok, a magyar ügyfelek nem élnek törvény adta jogukkal;
- magasabb szinten az ügyintézés nyelve úgyis szlovák (Menyhárt 2002, 51. p.).

A 2010-es felmérés értékelésében az önkormányzatok szempontjából problémának jelölték meg a magyar terminológia hiányos ismeretét, valamint azt, hogy nincs idő és pénz a fordításra. Ezt bizonyítja az a tény, hogy a kutatott települések 90%-a nem költ pénzt fordításra. A terminológia hiányos ismerete a kérdőív kitöltése során is megmutatkozott, mikor a kérdezőbiztosoknak szlovákul is fel kellett olvasniuk egyes, főleg az ügyintézés során használt kifejezéseket, mivel a polgármester nem tudta, mire vonatkozott az adott kifejezés (Mrva–Szilvássy 2011, 56. p.).

A magyar szlovákiai nyelvváltozataiból hiányzik a közigazgatási, jogi és sok más szaknyelvi regiszter terminológiája, hiszen a hivatali szférában a kisebbségi nyelvek írásban már legalább fél évszázada nem vagy csak korlátozottan voltak használatosak (Lanstyák 1999, 79. p.).

Ez a probléma nem oldható meg a magyarországi szakterminológia egyszerű átvételével és elterjesztésével, mégpedig a részben eltérő reáliák, valamint a magyarországi és a szlovákiai szakszövegek stílusbeli-megfogalmazásbeli különbségei miatt. Annak eldöntéséhez pedig, hogy mely magyarországi terminusok alkalmazhatók szlovákiai kontextusban, s melyek nem, hosszadalmas előkészítő munkálatokra és szinte szakvéleményre van szükség (Lanstyák–Szabó Mihály 2000, 85. p.).

A 2010-es felmérés során a polgármesterek egy része problémaként jelölte meg a hiányos szlovák nyelvtudást is (Mrva–Szilvássy 2011, 56. p.).

8. A fennálló problémák orvoslása

Mint azt már fentebb említettem, ha a 2011-ben elfogadott módosítások hatályba lépnek, hosszú időre meg fogják határozni a kisebbségi nyelvhasználat kereteit. Ez azt is

jelenti, hogy a már meglévő, illetve a meglévőkhöz most kapcsolódó nyelvhasználati jogok érvényesülését elő kell mozdítani.

A törvényben meghatározott szankciók, valamint a tájékoztatási kötelezettség biztosan hoz pozitív elmozdulást, de a nyelvi regiszterek problémáját nem oldja meg sem a kötelezett személyek, például önkormányzatok, sem pedig a jogaikat érvényesíteni kívánó kisebbségi nyelvhasználók részéről.

Menyhárt szerint nyelvtervezésünknek számos komoly nyelvészeti feladat megoldását kell megvalósítania:

- szükség van arra, hogy a szlovákiai magyar nyelvhasználó tudatosítsa: joga van kétnyelvű hivatalos ügyintézésre – mind szóban, mind írásban; a médiának továbbra is fontos szerepe van az eddig tapasztalt alulinformáltság megszüntetésében;

- további magyar nyelvű hivatalos formanyomtatványok (levelek, kérvények, beadványok) megszövegezése és azoknak a szlovákiai (magyar) ügyintézésben való népszerűsítése és alkalmazása;

- a közigazgatási-jogi szaknyelv terminológiájának megalkotása – gyakorlati probléma: egyszerűbb és praktikusabb az eddig használt szlovák nyelvű terminológia;

- központi nyelvi iroda létrehozása (feladatai: 1. nyelvtervezés – hiányzó szaknyelvek létrehozása; 2. fordítás – kétnyelvű hivatalos dokumentumok magyar változatának elkészítése; 3. nyelvi tanácsadás – helyi szinten folyó fordítási munkák szakmai segítése) (Menyhárt 2002, 53. p.).

E feladatokat részletesebben is szétírta Lanstyák István és Szabó Mihály Gizella (Lanstyák–Szabó Mihály 2000). Szinte minden területen történtek előrelépések: létrejött a Gramma Nyelvi Iroda, készültek jogszabályfordítások, úrlapok, egyéb szövegminták, rádióműsorok, anyanyelv-használati útmutató (Cúth–Horony–Lancz 2010) stb. Rengeteg tennivaló van azonban még ezen a téren, amihez komoly háttérrel adhat a kisebbségekért felelős miniszterelnök-helyettes, hiszen ő felülvizsgálja a kisebbségi nyelvek használatának érvényesülését.

Felhasznált irodalom

- Cúth Csaba–Horony Ákos–Lancz Attila 2010. *Anyanyelv-használati útmutató*. Somorja, Anyanyelvünkért Polgári Társulás és Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Lanstyák István 1999. Az 1999. évi kisebbségi nyelvtörvény. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 1. évf. 2. sz. 75–83. p.
- Lanstyák István–Szabó Mihály Gizella 2000. Nyelvi jogaink érvényesítésének nyelvi feltételei. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2. évf. 1. sz. 85–98. p.
- Menyhárt József 2002. Nyelvünk és törvénye. In Lanstyák István–Simon Szabolcs (szerk.): *Tanulmányok a kétnyelvűségről*. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 34–56. p.
- Mrva Marianna–Szilvássy Tímea 2011. Kétnyelvűség a dél-szlovákiai településeken. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 13. évf. 1. sz. 37–58. p.
- Szabó Mihály Gizella 2002. A kisebbségi nyelvhasználati törvény gyakorlati alkalmazása és a szlovák hivatalos (jogi-közigazgatási) szövegek magyarra fordításának kérdései. In Lanstyák István–Simon Szabolcs (szerk.): *Tanulmányok a kétnyelvűségről*. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 169–200. p.
- Sčítanie 2001. Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001. Základné údaje. Národnostné zloženie obyvateľstva. Bratislava, Štatistický úrad SR.

CSABA CÚTH

Legal Framework of Language Use of National Minorities and Circumstances of Application of Language Rights in the Local Governments in Slovakia between 1999 and 2011

Members of national minorities practice their official language use first of all in their communication with the local government. In this study, I examine the framework and circumstances of application of the minority language use in local governments of Slovakia. At the moment of the finalization of this study, on 10th June, 2011, the Amendment of Law No. 184/1999 on the Use of Minority Languages (“minority language law”) was already adopted. The wording of the law to come in force can determine the framework of the minority language use in the long run, and if it would, for some reason, not come in force, we could regard it as an interesting testimony on the era. In the course of discussing the particular provisions, I touch upon the analyses elaborated by Hungarian linguists in Slovakia, as well as the assessments of minority language rights.